



Natuursignalen

IVN Mark & Donge Winter 2024 | thema: Water

Duistere samenwerking

Natuurgidsen afgestudeerd

Water, altijd en overal



Natuursignalen

IVN Mark & Donge - WINTER EDITIE 2024

Wijwater

Leven is niet ontstaan in water
Water is leven geworden
Wij zijn water
Waterleven
Levenswater
Wijwater

Aub, oktober 2024



foto: Aad van Diemen, wijwatervat

De redactie bedankt alle
artikelschrijvers en fotografen
van het afgelopen jaar voor
hun bijdrage en wenst alle
lezers een mooi groen en
inspirerend jaar toe.

foto voorpagina

boven: Mariëtta Peters: Zilvermeeuw

onder: Mariëtta Peters: Grote zaagbek

DAGELIJKS BESTUUR

VOORZITTER

Peter van der Ark, voorzitter@ivn-markendonge.nl

SECRETARIS

Marjan Horn 0162-452 101,
Rembrandtlaan 63 4907 NM Oosterhout
secretariaat@ivn-markendonge.nl

PENNINGMEESTER

Ben Zielschot
penningmeester@ivn-markendonge.nl

Inhoud

In deze uitgave o.a.

- 3 Gedicht en nieuwjaarswens
- 4 De stilte der natuur
- 6 Kraaijbergse plassen
- 7 Natuurfoto's
- 9 Batman
- 13 BromN
- 15 Grijs, groen en gelukkig

Colofon

Redactie:

Bianca van den Berg

Nicole Froeling

Peter van Gils: fotoredactie

Iris van der Vlerk, eindredactie

06 10 22 12 56

nsredactie@ivn-markendonge.nl

© copyright: niets uit deze
uitgave mag worden gekopieerd
of anderszins gebruikt zonder
uitdrukkelijke toestemming
van auteur/fotograaf.

De redactie behoudt zich het
recht voor om ingezonden
artikelen in te korten of anders-
zins te wijzigen.

Natuursignalen

51e jaargang WINTER 2024
uitgave van IVN Mark & Donge
verschijnt vier x per jaar
rond de seizoenswisselingen.

Sluitingsdatum kopij voor de
Lente editie 2025: rond 21
februari

Thema Lente: Migratie



foto: Hannie van de Roer

Van de redactie

IRIS VAN DER VLERK

Het is altijd een feestje om Natuursignalen op te maken, nu helemaal omdat er wat uitdagingen bij kwamen kijken. Zo ontving de redactie een artikel met een gedicht. De vraag; mag je dat zomaar plaatsen dook op. Het staat op internet dus is het openbaar? Eerst internet erop losgelaten, veel antwoorden maar net niet die ene ertussen.

De drukker gebeld, die gaf als advies om de schrijfster om toestemming te vragen. Heel leuk natuurlijk, maar geen gegevens te vinden, wat heel begrijpelijk is. Gelukkig kan ik terug vallen op mijn mede redactieleden en op onze persoonlijke dichter en schrijver voor Natuursignalen. Ik had de juiste bronnen te pakken. Gedichten en teksten zijn niet vrij van auteursrechten, ook al staan ze op internet. Een boete willen en kunnen wij ons niet veroorloven. De oplossing ligt voor het grijpen, een link in het artikel dat verwijst naar het bewuste gedicht op internet, probleem opgelost.

Wanneer mag je dan wel een gedicht of tekst van een schrijver gebruiken. Het auteursrecht gaat na overlijden van een schrijver of dichter over op de erfgenamen en vervalt zeventig jaar na overlijden van de desbetreffende schrijver en gaat in op de 1e januari na het jaar van overlijden. Is het werk geschreven door meerdere personen dan vervalt het recht zeventig jaar na het overlijden van de laatst levende schrijver.

Een gedicht van Henriette Roland Holst vind je verderop in dit blad, zij is in 1952 overleden, dus vanaf 1 januari 2023 zijn haar gedichten en werk vrij van auteursrecht. Zo leer je ook als redactielid weer bij en hebben jullie meteen een kijkje achter te schermen van redactiewerk en opmaak.

Omdat de vorige editie heel dun was konden we nu weer met een dikkere editie voor de dag komen. Diverse foto's sturen foto's in, daaruit wordt een keuze gemaakt voor de voorpagina en welke foto past bij een artikel. Wat dat laatste betreft: de meeste artikelschrijvers sturen eigen foto's mee, want ook voor foto's van internet geldt dat er rechten aan verbonden zijn, die mag je niet zomaar plaatsen zonder toestemming.

Dit keer hadden we voldoende kopij om er in ieder geval 14 pagina's mee te vullen. Echter elke uitgave bestaat uit een meervoud van vier. Daarom staan er dit keer 4 prachtige foto's in van fotografen die regelmatig werk in sturen. De redactie bouwt daarmee een database op. Het is heel fijn om daaruit te kunnen putten!

Veel lees en kijkplezier gewenst tijdens de feestdagen!



foto: Lieneke Steijn

De stilte der natuur heeft veel geluiden

LIENEKE STEIJN

Poëziewandeling

**Het was een experiment, de poëziewandeling die Aad van Diemen en ik organiseerden op 15 september bij Wolfs-
laar. Aad en ik houden allebei van de natuur en van poë-
zie en volgens ons houden die twee ook van elkaar. De
vraag was echter of ook anderen die mening waren toege-
daan. Vrienden met wie ik gedichten las, deelden niet al-
tijd mijn passie voor insect of plant. En natuurliefhebbers
hebben misschien wat minder geduld met taal.**

We hadden onszelf en elkaar dan ook op het hart gedrukt dat we ons niet te buiten mochten gaan. Het moest een IVN-wandeling blijven met vooral veel aandacht voor de natuur, gelardeerd met maximaal 8 niet al te lange ge-
dichten. Achteraf durf ik te bekennen dat ik me daaraan niet gehouden heb, maar tegelijkertijd wijs ik met een be-
schuldige vinger naar mijn groepje. Toen we tussen de
appelboompjes stonden bij de Hoge Akker en ik de keuze
voorlegde tussen een kort of een langer gedicht, riepen de
deelnemers in koor: 'Allebei!'.

Aan enthousiasme ontbrak het dus niet in ons gezelschap. Waar Aad op pad ging met een aantal mensen die vooral voor de gedichten waren gekomen, bestond mijn groepje voornamelijk uit trouwe IVN-klanten. Bij de evaluatie bleek dat alle wandelaars het een geslaagd experiment vonden dat zeker voor herhaling vatbaar was.

We hebben geprobeerd onze gedichten zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij wat we op onze wandeling te zien zouden krijgen, maar de natuur blijft 'natuurlijk' onvoor-
spelbaar. Omdat we in de week voor de 15e steeds weer grote aantallen schrijvertjes zagen in de beek, wilden we graag Guido Gezelle aan het woord laten: 'O krinklende winklende waterding / met 't zwarte kabotseken aan,/ wat zien ik toch geren uw kopke flink / al schrijven op 't wa-
terke gaan!'. Toen we met ons publiek op het bruggetje stonden, waren er echter met moeite slechts twee van zulke kevertjes te vinden. Ik had Gezelle ook graag willen laten horen bij het zien van een vlinder, maar het hielp niet dat ik riep: 'Kom e' keer hier, fliefflodderke, 'k hebbe u, 'k hebbe u zoo lief!'. Net zoals in de rest van deze zomer fladderden er nauwelijks fliefflodderkes rond.

De onvoorspelbaarheid van de natuur kan echter ook voor aangename verrassingen zorgen: de truffelknotszwam was een mooi cadeautje, ook voor de gids. Ik heb later in de week nog wel twee ecologen op de knieën gekregen voor deze fraaie exemplaren, maar een gedicht heb ik nog niet gevonden over deze paddenstoel.



foto: Lieneke Steijn; truffelknotszwam

Op planten kun je gelukkig wat meer vertrouwen; die zijn wat standvastiger. In de berm van de Charlotte Cuypersdreef had ik, verscholen tussen het gras, een mooi vlasbekje gevonden. Automobilisten passeerden op weg naar de jeu-de-boulesbaan. Fietzers spoedden zich van of naar Ulvenhout. Dit leek me een goede plek voor een eerbetoon aan deze telg uit de weegbreefamilie.

* Voor dit gedicht kunt u op internet zoeken onder: Hester Knibbe de bermtoeriste

Alhoewel ooievaarsnesten verlaten zijn in september, verdiende de vogel toch even aandacht op onze wandeling. De afgelopen twee jaar heeft een koppeltje met succes steeds een jong grootgebracht op deze plek.



foto: Lieneke Stijn

Ons pad liep verder door het Ooievaarbos. Dit milleniumbos werd in 2000/2001 aangelegd en voor alle 3800 Bredase baby's die in het jaar 2000 waren geboren, werd een boompje geplant. Dit was een plek om de ooievaar uit een gedicht van Mieke van Hooft even aan het woord te laten. Hij spreekt de mensen vermanend toe. Ze moeten ophouden bij hem kindjes te bestellen, want hij heeft het druk genoeg met het grootbrengen van zijn eigen kroost.

Het aardige van literatuur is dat het perspectief niet altijd hoeft te liggen bij de natuurminnende of mijmerende mens. Ook planten en dieren kunnen een stem krijgen en maken dat we de dingen een keer anders zien.

Het kan weldadig zijn om stil te zijn in de natuur en alleen maar te luisteren naar de wind of naar de vogels. Het kan verrijkend zijn je oor te lenen aan een natuurgids die je de ogen opent en je dingen vertelt die je nog niet wist. Dichters kunnen een ander licht werpen op allerlei fenomenen om ons heen en daardoor bijdragen aan onze verwondering. Daarom ben ik van mening dat in de stilte der natuur best wat vaker een gedicht mag klinken.

Noot van de schrijfster:

De titel is ontleend aan een gedicht van Henriëtte Roland Holst-van der Schalk

Kabotseken: geheel om het hoofd sluitende kap, monnikskap

Fliefflodderke: vlinder

Gedicht

De stilte der natuur heeft veel geluiden
en is toch vol van rust voor ziel en zinnen
die druppelt zacht en ongemerkt naar binnen
tot in ons hart een zilv'ren toon gaat luiden
gelijk met haar. Als we dan weer beginnen
te denke' aan wereld-dinge' en ze te duiden
merken we dat een kracht, als die van kruiden
in ons gekome' is en ons kalm doet minnen.

Er zijn nu veel, die dit geluid nooit hooren:
zij missen het aandachtige en teere
als wie als kind geen moeder heeft gehad.

Maar de tijd die komt zal menschen weer leren
gelukkig te zijn onder haar akkoorden
en drijven uit hun bloed de koorts der stad.

Henriëtte Roland Holst



Ginnekenweg 52/54 4818 JG
Tel 076 565 70 66 of 06 12 52 11 11
info@kemhol.nl www.kemhol.nl

Bewonder met je neus in de boeken
Al het moois wat de natuur te bieden heeft

Kom grasduinen in onze gezellige 'groene' boekhandel!



foto: Wim Scholten; Putters

Van zand naar water

WIM SCHOLTEN

De Vogelwerkgroep organiseert jaarlijks 10 excursies waarvan een aantal naar waterrijke gebieden zoals Zouweboezem, Yerseke Moer of Biesbosch. Dit artikel beschrijft een excursie naar de Kraaijenbergse Plassen.

Dit is een plassengebied langs de Maas in het land van Cuijk, het noordoostelijke deel van de provincie Noord-Brabant. De negen plassen zijn ontstaan door diverse zandwinningsprojecten waarmee in 1968 is begonnen. In de loop van de tijd heeft het zich ontwikkeld tot een uitgestrekt natuurgebied. Het mooie van deze plassen is dat je de vogels van redelijk dichtbij kunt observeren. Er zijn overal wandelpaden aangelegd waar je vrij kunt lopen en genieten van de natuur.

Zes vogelaars reden in een door de opkomende zon mooi gekleurde lucht naar deze bestemming. De vogelkijkhut op plas 5 bij Gassel was het startpunt. Daar kijk je uit over de hele plas met in dit geval grote groepen verschillende watervogels waaronder aalscholvers, tafeleenden, winter-talingen en kuifeenden. Loop je een rondje langs plas 5 (knooppunten: 90-94-93-92-90) kom je door een afwisselend landschap met een gevarieerde biotoop.

Het eerste deel van het pad loopt tussen veel struiken en bomen met bessen, waar allerlei vogelsoorten op af komen. Hier werden putters en staartmezen gezien. – Daarna volgt een deels geasfalteerd fietspad langs weides en akkers, begrensd door struiken met op deze dag vogels als koperwieken en zanglijsters. Vanaf de Maasdijk werd een grote groep foeragerende wulpen gezien. Verderop loopt een zandpad tussen bomen. Daar werd een dassendoorgang onder het pad gemaakt. Het pad was op sommige stukken modderig, maar wel goed begaanbaar.

Bij een boerderij zat een zwarte roodstaart op een paal. – Tussen de bomen door lieten zich dodaars, ijsvogels en grote zaagbekken zien. Een mooi rondje om te lopen!



foto: Maurice Verschueren; zwarte roodstaart

Het volgende uitzichtpunt was het vogelscherp bij plas 7. Die dag waren via het scherm bijna geen vogels te zien, maar op het pad er heen des te meer. Links van het pad zaten veel meerkoetjes en rechts van het pad veel ganzen en kievieten. Op weg naar het laatste uitzichtpunt zagen we een veld vol met ganzen. Veel toendrarietganzen, wat kolganzen en brandganzen. Vooral de grote groep toendrarietganzen was een cadeautje. Het was mooi weer, een zonnetje en sluierbewolking en temperaturen tot 20 graden: een geslaagde excursiedag!

(Meer informatie over de Kraaijenbergse Plassen? Kijk dan op www.kraaijenbergseplassen.nl of op de site van de Vogelwerkgroep Nijmegen bij gebieden)



foto boven: Mariëtta Peters grote zilverreigers; Biesbosch

foto onder: Hannie van de Roer; lepelaars in de sneeuw





foto: Joop van Riet; op de voorgrond sterrenbeeld de Grote Beer

Duistere Samenwerking

PETER SCHAFT & JOOP VAN RIET

Dat was het kenmerk van de ‘Nacht van de nacht’ dit jaar. Zelfs op twee locaties: in het BoerenBurgerBos in Hooze Zwaluwe en het Bredase Wolfslaar. Er was veel belangstelling voor de thema’s ‘behoud de duisternis’ en ‘voorkom lichtvervuiling’. In Hooze Zwaluwe werd er via Melang Haarbrink samen met Kiemkracht en de Legendejagers opgetrokken. Op Wolfslaar was het een gezamenlijke organisatie van Legendejagers, boerderij Wolfslaar en de druk bezochte IVN Kraamgroep. Alles gecoördineerd door Peter Schaft.

Het was een prachtige heldere nacht zonder maan, bijna onbewolkt en met veel sterren. De Halloween sfeer wierp ook zijn schaduwen vooruit. De opkomst was prima met zo’n 40 in Hooze Zwaluwe en het maximale aantal van 120 op Wolfslaar. Met steeds veel kinderen en tot slot een extra ronde voor de medewerkers van Wolfslaar die een gezellige bedrijfsavond hadden.

Het welkom was warme chocolademelk en soep. Daarna zorgden IVN'ers voor begeleiding door het donkere Wolfslaar zodat iedereen eindigde bij het amfitheater waar de Legendejagers spookachtige verhalen tot leven brachten. Een mooi nachtelijk contrast na stops met uilen, sterrenbeelden, gedichten, dieren sporen en de plantwortel Lola.

Bij de in het gras nagebootste sterrenbeelden verscheen precies op tijd boven de bomen rand de onbekende Cassiopeia als tegenpool van de Grote Beer, dus zelfs de hemel werkte mee! Lola wist op subtiële mysterieuze manier de vraag uit te beelden of een plantenwortel last van het licht kon hebben? Ja dus. De verhalen van de Legende Jagers waren net als hun heftig geschminkte gezichten en wonderlijke kleding indrukwekkend.

Tenslotte natuurlijk de vraag hoe het volgend jaar gaat? Dit was in ieder geval een geslaagde en speelse manier om het belang van duisternis voor een grote groep in de spotlights te zetten. Een lichtend perspectief!



foto: Ilona Muskens



foto: Rimco Maas; Aalscholver

Batman

RIMCO MAAS

“Kijk papa, Batman!” Dat is een opmerking gemaakt door onze zoon Sem (6). Je zult je vast afvragen: wat heeft Batman te maken met IVN en het thema van deze editie (water)? Dat alles heeft te maken met het feit dat deze Batman géén superheld is, maar een vogel.

Met de vleugels uit elkaar gespreid lijkt hij op het bekende Batman-logo. Een idee over welke vogel het gaat? Deze vogel wordt ook soms ‘waterraaf’ genoemd. Of wellicht zegt de wetenschappelijke naam *Phalacrocorax carbo* je meer? Het betreft de aalscholver.

Het *carbo* in zijn wetenschappelijke naam dankt hij aan de kleur van zijn verenkleed. *Carbo* is Latijn voor kool. In de 13de eeuw heette de aalscholver nog niet zo. Toen noemde men hem 'schollebaar'. Er zijn verschillende verklaringen over de herkomst van deze naam. Zo zou ‘scholf’ komen van een schrapend geluid, terwijl de aalscholver een vrij stille vogel is. Een andere verklaring zou zijn, dat ‘scholven’ een vrij ongebruikelijk woord is voor duiken. En dat kan de aalscholver als de beste.

Aalscholvers hebben in verhouding tot andere doorsnee vogels relatief zware botten.

Daarnaast kan de aalscholver lucht uit zijn veren persen, waardoor hij redelijk eenvoudig diep onder water kan duiken en zelfs vissen kan achtervolgen. Maar doordat de aalscholver alle lucht uit zijn veren perst, heeft het als nadeel dat de vogel een minder goed geïsoleerd verenpak heeft.

En daar komt het Batman-verhaal bij kijken. Wat doet een aalscholver eigenlijk tijdens zijn welbekende pose? Heel simpel: zo laat de vogel zijn veren drogen. Op die manier komt er weer lucht tussen de veren, en is ‘ie weer goed geïsoleerd.



Foto: Ilona Muskens; aalscholvers



foto boven: Gerard Sand

foto onder: Ilona Muskens; opvliegende meeuwen



Bijen en water

AAT RIETVELD

Honingbijen verzamelen water!

Als honingbijen op bloemen foerageren verzamelen ze stuifmeel en nectar. Nectar bestaat uit hoofdzakelijk enkelvoudige suikers en water. Daar maken ze honing van. De foeragerende bijen verzamelen de nectar in hun 'honing'raag. Een deel daarvan gebruiken ze als 'kerosine', brandstof om te vliegen.

Wat over is geven ze in de kast af aan de bijen die hen opwachten. Deze bijen zuigen het ook hun 'honing'raag in. Daarna spugen ze het uit in de raat maar niet nadat ze er waardevolle stoffen aan hebben toegevoegd. Honingbijen zijn dus kleine honingfabriekjes.

Honing bestaat voor ongeveer 83% uit enkelvoudige suikers en voor ongeveer 17% uit water. Bij de nectar die ze verzamelen kan dit wel eens omgekeerd zijn, 17% suikers en 83% water. Dit varieert enorm per bloemsoort en is afhankelijk van de luchtvochtigheid. Conclusie: honingbijen verzamelen water en een klein beetje suikers. Het water verdampen ze door in de kast een ingenieus ventilatiesysteem aan te leggen bestaande uit met de vleugels wapperende bijen. De vrijgekomen waterdamp is nodig voor het microklimaat in de kast of wordt naar buiten 'gewapperd'.

Per foerageervlucht kan een bij ongeveer 25 – 40 mg in haarraag meenemen. Een 'mg' is een duizendste gram. Een milligram dus. Zo kunt u uitrekenen hoeveel vluchten er gemaakt moeten worden om een potje van 450 gram (0,375 liter) te vullen. Let op! U moet wel weten wat het percentage water is waaruit de nectar bestaat. Er zijn best wel IVN'ers die dit kunnen. Daarvoor hoeft u geen entomoloog te zijn maar u moet wel over enige wiskundige vaardigheden beschikken.

De invloed van de luchtvochtigheid op het percentage water in de nectar is door iedereen waar te nemen op schermbloemigen fluitenkruid, berenklauw, wilde peen, zevenblad, enz... Vroeg in de ochtend kan je op schermbloemigen bijen en vlinders waarnemen. Bijen en vlinders zuigen de nectar op door hun tong die ze als rietje gebruiken. Zodra de zon gaat schijnen zal de nectar, die bij schermbloemigen aan de oppervlakte licht, indrogen. Het vochtpercentage van de nectar wordt lager. De nectar verandert in een vochtige suikerklontjes. Vlinders en bijen kunnen het niet meer opzuigen. Vliegen en kevers hebben knaagkaken. Zij kunnen de nectar van de bloemetjes afknagen. Deze insecten foerageren dus later op de dag op schermbloemigen.

Een mooie observatie bij het wandelen of gidsen. Honingbijen verzamelen dus water met een klein beetje suikers. Ze maken er honing van EN gebruiken het water.

Dat ze per volk 125 kilo honing nodig hebben maakt hun foerageer-prestatie indrukwekkend. En als ze te veel honing produceren is dit voor de imker een kans om honing te 'oogsten'. Dat maakt het nog indrukwekkender.

Het is u opgevallen dat in bovenstaande gesproken wordt over 'suikers' en niet over suiker. Suikers in meervoud dus. Honing bestaat uit verschillende suikers. Maar daarover misschien een andere keer.



foto: Aad van Diemen, kleine rode weekschild



foto Aad van Diemen, aardhommel op een schermbloemige

ABBE DIJKSTRA

De computerhulp bij u aan huis!

Uitleg op uw eigen computer in uw tempo en in begrijpelijke taal. Of het nu gaat over computer, computerprogramma's, printer, telefoon, gps, TV, radio, of mediacentrum geen probleem is te klein of te groot! U kunt mij uw vraag stellen of probleem voorleggen.

Bel me op 06-53 38 25 45 dan zorg ik voor een snelle en vooral gemakkelijke oplossing. Privacy gevoelige gegevens blijven binnenshuis. Reparaties worden bij u thuis uitgevoerd, snel, veilig en vertrouwd.

Ik hoor graag van U!



foto: Aad van Diemen

Water, altijd en overal

AAD VAN DIEMEN

Dingen zie je soms niet omdat ze te klein zijn. Je ziet ze soms ook niet omdat ze te groot zijn. Voor water geldt het laatste. Water is groot en belangrijk in ruimte en tijd.

De planeet na de Big Bang

Het ontstaan van het heelal met de Big Bang, wordt 13,8 miljard jaar geleden gedacht. De aarde bestaat 4,5 miljard jaar. De jonge aarde was aanvankelijk zeer heet en bevatte waarschijnlijk heel weinig of geen water. De eerste 300 miljoen jaar werd de aarde gebombardeerd door meteorieten. Het jonge zonnestelsel bevatte enorme hoeveelheden ruimtepuin. Aangenomen wordt dat het meeste water op aarde afkomstig is van ijskometen uit dat bombardement die smolten na inslag op de aarde.

Vlak na dat helse bombardement, 3,8 miljard jaar geleden, zijn er al sporen van leven in water. En 400 miljoen jaar later zijn er volop bewijzen van blauwwieren en ander microbieel leven. Het leven evolueerde langzaam, heel langzaam, verder in de oerzeeën; wel zo een 3,5 miljard jaar. Toen pas kwam leven aan land en in de daarna volgende 350 miljoen jaar ging het vlugger met als voorlopig eindpunt; mensachtigen, ongeveer 2 miljoen jaar geleden.

Denken over het begin

Het eerste idee over de omstandigheden waarin leven kon ontstaan bestond al bij Darwin in 1871, die dacht aan een 'warme kleine vijver'. Rond 1920 wordt gesproken van 'prebiotosche soep'. Rond 2000 kantelt het beeld wanneer fumaroles of black smokers worden ontdekt op de bodem van de diepzee.

Rond die fumaroles krioelt het van bacterieel leven. Het zijn plekken waar hete gassen uit de bodem cirkelen rond puimsteenachtige rots, het tegendeel van 'de rustige kleine vijver' van Darwin, het is een bruisende dynamische omgeving, die steeds in onbalans is.

Bouwstof en transport

Water is zo fundamenteel belangrijk voor leven dat alle zoektochten naar buitenaards leven zich richten op de mogelijke aanwezigheid van water op planeten. Vooral voor het eerste leven speelde water nog een andere rol dan bouwstof, namelijk als transportmiddel. Het leven moest zich kunnen verplaatsen. De Amerikaan Stanley Miller bouwde in 1953 een toestel van glazen buizen gevuld met methaan, water, waterstof en ammoniak en stuurde daar elektrische ladingen doorheen. Hij imiteerde zo de primitieve, zuurstofloze atmosfeer vlak na de eerste 300 miljoen jaar.

De verhitte damp koelde hij af en hij vond daarin diverse aminozuren. Waterdamp kan dus ook als transportmiddel dienen. Vloeibaar water binnen levende wezens zorgt nog steeds voor transport via bloed, lymfe, urine, ontlasting. Leven begon in water, maar wat nooit wordt gezegd is dat water een essentiële medebouwstof was en is. Wij bestaan nog steeds voor 70 % uit water. Het allereerste leven waarschijnlijk voor 90 % of meer.

Tot slot

Uw hersens bestaan voor 90% uit water. Wij allen hebben een waterhoofd. Tweederde van het aardoppervlak bestaat uit water. We zouden de 'aarde' beter 'water' kunnen noemen, zeg ik Douglas Adams na.

BromN stap voor stap...

JOOP VAN RIET

Allereerst over de Ecologische Verbindingszones (EVZ's)
Past natuurlijk heel goed bij het thema water: beken zijn uitstekende ecologische verbindingen. De gemeente heeft nu een eerste stap gezet naar EVZ's langs de Mark, Aa of Weerijs, etcetera. Al lang een plicht voor Breda.

Door de aanleg van de nieuwe wijk 't Zoet is er ook een noodzaak. Er moet veel waterrijke natuur als compensatie komen. Die functioneert pas als het met vrijstromend water een onderdeel van de Mark is. Het moet daarnaast de otter een kans bieden om vanuit de Biesbosch naar Vlaanderen en terug te zwemmen. Die visie op realisatie is nu voor het eerst in de gemeenteraad met zes sprekers besproken. Peter van der Ark steunde als woordvoerder namens nmv Markkant, De Groene Koepel en IVN Mark & Donge deze eerste stap. Hij benadrukte dat er bij NIET realiseren van natuur desondanks kosten zijn voor biodiversiteit, natuur, leefomgeving en gezondheid.



foto: Joop van Riet

Alle sprekers steunden eveneens de EVZ visie, maar benadrukten nu al de noodzaak van duurzaam vaarbeleid om schade aan de EVZ te voorkomen. Net als het begrenzen van de EVZ, zodat discussies over waar wel en niet gebouwd mag worden voorkomen worden. Wethouder Peter Bakker benadrukte dat dit nu nog niet om beleid gaat, maar slechts om een onderzoeksvoorstel om goed beslagen bij de Provincie aan tafel te komen. De gemeenteraad bespreekt dit in nog twee rondes.

Bavelse Leij, zo kan het ook

De noodzaak om grenzen van EVZ's vast te stellen, werd in procedures bij de beoogde EVZ Bavelse Leij duidelijk. De Raad van State vernietigde de Bredase bouwvergunning waarin blokkerende bouwsels (onbegrijpelijk en tegen het advies van Provincie en Waterschap) toegestaan werden.

In afzonderlijk overleg met de eigenaar kreeg dit daarna een mooie wending. Hij raakte overtuigd van het belang voor natuur in een onbelemmerde EVZ op deze locatie, paste het plan aan en wilde ook nog een hectare natuurlijk gaan inrichten! Verdere procedures zijn gestopt en de gemeente veranderde heel snel de vergunning! Iedereen gelukkig met een prachtig resultaat. Dankzij uiteindelijk goed overleg en een goede samenwerking via BromN met de Groene Koepel, Markkant, IVN Mark & Donge en de milieuvocaat Hörchner. Blijft natuurlijk de vraag over-eind of en waarom natuurverenigingen nu het werk voor de gemeente hebben moeten opknappen? Daar was toch beginspraak met Joost Barendrecht voor? Ook al stopt de gemeente daar dit jaar mee...

Dan: wat doen we met ons buitengebied?

Dat ging over de gebieden Steenakker, De Posthoren (Digipark Teteringen), Bavel Zuid en Landgoed 't Hout (Rithmeester 2). Op de volle info avond ontdekten de woordvoerders dat ze bij hun inzet voor natuur en groen allemaal tegen dezelfde starre houding van wet-houders aanliepen. Alles was al besloten in Omgevingsvisie, Coalitieakkoord met steun van een royale meerderheid in de gemeenteraad. Dus klaar!

Het recente eigen gemeente-onderzoek met 100 hectare winst door benutting op bestaande terreinen is een nieuw gegeven van ná het Coalitieakkoord, maar wordt genegeerd. De ontdekking dat in de verschillende buitengebieden tegen dezelfde weerstanden aangelopen werd, gaf elkaar steun. Zo werd besloten om een gezamenlijk burgerinitiatief te organiseren voor discussie in de gemeenteraad. Raadsleden waren nu helaas verhinderd, vanwege een spoeddebat over NAC. Bij Landgoed 't Hout verscheen al een spandoek 'Behoud het groene goud!' Aan het burgerinitiatief wordt nu gewerkt. Er zullen veel handtekeningen nodig zijn. Alle hulp voor de BromN is welkom!



foto: Joop van Riet

Van de bestuurstafel

PETER VAN DER ARK Voorzitter IVN Mark & Donge

Afgelopen 30 november kregen 27 nieuwe IVN gidsen hun diploma of certificaat. Deze 27 gidsen hebben meer dan anderhalf jaar cursussen gevolgd, stage gelopen en proefexcursies gedaan. Dat heeft niet alleen henzelf verrijkt met kennis van de natuur en hoe onze gasten enthousiast te maken voor die natuur, maar het heeft ook het IVN als organisatie verrijkt.

Ik zag een groep mensen die met veel plezier en enthousiasme de opleiding hebben doorlopen en daar ook nieuwe vriendschappen hebben opgedaan. Enthousiasme is zo belangrijk voor een gids. Natuurlijk is het belangrijk als je veel weet van de soorten die er leven en daarover kunt vertellen, maar de natuur is ook bron van verhalen, waarmee ons publiek geboeid en geënthousiasmeerd kan worden. Kijk maar eens op de website <https://natuurverhalen.nl/>.

Mensen die met veel plezier een wandeling met een IVN gids hebben gedaan, worden ook meer toegankelijk als je praat over bescherming van onze natuur. Daarmee kweken we een belangrijke waarde voor de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen. Die natuur is er voor die o zo belangrijke biodiversiteit, maar zeker ook voor onze ontspanning. Samen met publiek en politiek wil het IVN die balans vinden, zodat in diezelfde natuur de dieren kunnen leven en onze kinderen kunnen spelen.

Het bestuur van het IVN Mark & Donge dankt iedereen die heeft meegewerkt aan deze gidsenopleiding en wij wensen alle gidsen veel plezier met hun hobby.



de 27 nieuwe gidsen van IVN Mark & Donge, Dintel-en Marklanden en van Roosendaal.



foto: Archief grijs, groen en gelukkig

Kijkje achter de schermen

JOLANDE VAN LOON

Veel IVN-ers zullen niet weten wat het programma 'Grijs, Groen en Gelukkig' (GGG) inhoudt. IVN Mark & Donge is daarin toch al negen jaar succesvol actief. GGG is gericht op ouderen in de besloten omgeving van zorglocaties en komt daardoor weinig in de openbaarheid. Vandaar dit kijkje achter de schermen. Ik bezoek daarvoor Marry Verkleij. Zij is initiatiefnemer en coördinator van het eerste uur. Ze neemt per januari 2025 afscheid van die rol.

Marry is sinds 2003 actief bij het IVN. Ze was lang gids en coördineerde een tijd lang de wandelingenwerkgroep. Ze geeft graag uitleg over de natuur en is graag creatief bezig. Ze werkte lang in de preventieve gezondheidszorg en had persoonlijke ervaring met een naaste met dementie. Bij een informatieve bijeenkomst in 2015 over het landelijke IVN-programma 'Natuur en Gezondheid', werd verteld hoe belangrijk natuur is voor het welzijn en de gezondheid van ouderen. Maar ook dat ouderen in verpleeghuizen nauwelijks of nooit buiten komen. Wie zou aan dit programma mee willen doen?

Bij die bijeenkomst viel alles samen voor Marry. Ze besloot om het programma, samen met enkele anderen, te gaan trekken voor IVN Mark & Donge.

Het Landelijke IVN had al contact met een verpleeghuis in het werkgebied van IVN Mark & Donge. Samen met de anderen gaat Marry aan de slag. Ze proberen diverse activiteiten uit, binnen en buiten. Maar de activiteiten binnen met de Natuurkoffer slaan het beste aan. Na een jaar proberen gaat de werkgroep Grijs, Groen en Gelukkig officieel van start met vooral activiteiten met de Natuurkoffer.

Zo'n activiteit duurt ongeveer anderhalf uur. De 16 werkgroep leden gaan in tweetallen op pad met de koffer met daarin foto's en praktische materialen. Ze nemen daarnaast ook veel voorwerpen, bloemen, planten, schelpen, zaden, soms ook diertjes, vers mee uit de natuur. Elk seizoen biedt daarin andere aanknopingspunten. Het programma bestaat uit elementen als: natuurervaringen ophalen, muziek, verhalen, spelletjes, uitleg over de natuurvoorwerpen, zien, voelen, horen, ruiken en proeven en afsluitend een creatief moment met het verse materiaal.



INDIEN ONBESTELBAAR: POSTLAAN 15, 4835 EE BREDA



foto: Archief grijs, groen en gelukkig

Marry vertelt: 'De deelnemers zijn vaak erg trots op hun zelfgemaakte natuurcreatie. Soms zegt iemand dat hij nu een eigengemaakt cadeau aan een dierbare kan geven'.

De uitdaging is om echt contact te maken met de deelnemers en ze op het juiste niveau te betrekken. Voor iedere groep betekent dit weer wat anders. Voor mensen met dementie staat het ervaren voorop. Deelnemers met een lichamelijke aandoening willen vaak juist iets leren over de natuur. Het moet eenvoudig, maar niet te kinderlijk zijn. Een respectvolle benadering is daarbij heel belangrijk. Het lukt vaak goed om de Grijsje deelnemers even Gelukkig te maken met onze Groene activiteit.

Marry: 'we bezoeken nu zeven verschillende instellingen en alleen al in 2024 zijn we veertig keer met de Natuurkoffer op stap geweest'. De aanwas van nieuwe begeleiders gaat behoorlijk spontaan. Marry vraagt bij de kennismaking altijd naar drie dingen: 'Heb je iets met de natuur, heb je iets met ouderen, kun je een groep activeren?' De eerste twee zeggen iets over de motivatie. Het laatste kun je eventueel leren van de anderen. Ook lopen er een aantal 'IVN gidsen in opleiding' stage in de werkgroep. Elke belangstellende kan een paar keer meedoen en dan ervaren of er een klik is.

De werkgroep leden kunnen doorbouwen op eerdere ervaringen. Er is intussen een kennisbank opgebouwd met daarin alle verslagen en werkvormen. De werkgroep leden komen twee keer per jaar bij elkaar om ervaringen uit te wisselen en om vaardigheden te oefenen zoals het vertellen van een verhaal of hoe (non-verbaal) contact te maken met deelnemers. Ook landelijk is er een verdiepend aanbod voor de vrijwilligers van GGG.

Uit het gesprek met Marry blijkt dat zij erin is geslaagd is om met een enthousiaste werkgroep, op vele locaties een waardevolle natuuractiviteit met ouderen te organiseren. Ze doet een oproep aan u. Zoals gezegd legt Marry haar taken als coördinator per januari 2025 neer. Ze zoekt nog steeds naar iemand die een aantal van haar taken kan overnemen die niet binnen de werkgroep opgevangen kunnen worden: 'want voor mij is het na negen jaar intensief organiseren en coördineren tijd voor andere zaken.'

Ben je hierin geïnteresseerd neem dan contact op met Marry: ggg@ivn-markendonge.nl
Heb je belangstelling voor Grijs Groen en Gelukkig, mail dan naar Jolande van Loon via ggg@ivn-markendonge.nl. Nieuwe werkgroep leden zijn altijd welkom, dan kunnen we ook nieuwe locaties bezoeken.

Wil je meer hierover lezen ga dan naar internet:
IVN Mark & Donge ouderen en/of IVN voor de zorg

IVN Mark & Donge

vereniging voor natuureducatie en duurzaamheid

Informatie over lidmaatschap, contributie
en/of aanmelden voor lidmaatschap via website:
www.ivn.nl/afdeling/mark-donge
zie onder lidmaatschap en contributie. Adreswijziging en
opzegging: ledenadministratie@ivn-markendonge.nl